

XIX. A PAPSÁG.

Az aradi prépostság s káptalan tagjai. — Aradi, zomboly-pankotai, köleséri és gyulafejérvári főesperesek. — Plébánosok. — Szerzetesrendek. — Egyházi birtok.

Egyházi tekintetben a középkori Aradvármegye a hozzá azóta csatolt területekkel együtt az *esztergomi érsek* joghatósága alá tartozott, mely alól csak az aradi prépostság akart szabadúlni; de ezért 1225-ben kiközösítette¹⁾, 1246-ban pedig függésének újabban való elősmerésére kényszerítette az érsek²⁾. A közvetlen joghatóságot azonban e vidéken Esztergom sehol sem gyakorolta; Zaránd nagy része az *egri* püspökségnek volt alárendelve, míg *Csanád*, *Várad* és *Erdély* püspöksége a *kalocsai* érsek alá tartozott. E négy püspökség kormánya közt oszlott meg Arad- és Zarándvármegye; amaz egészen a csanádi, emez pedig az egri s részben a váradai és erdélyi egyházmegyéhez tartozott³⁾.

Csanádnak a középkorból (1552-ig) 47, Egernek 46, Váradnak szintén 46, Gyulafejérvárnak 47 püspökét ismerjük⁴⁾. A kormányzatuk alatt álló aradi egyháznak személyzeti és birtokviszonyait, e szűkre szabott műben, csak röviden ösmertethetem.

I. Az aradi világi prépostság és káptalan tagjai.

A prépostok. Társas káptalan egy volt Aradmegyében; t. i. az *aradi*, melynek élén egy prépost állott. 1156. óta, midőn már körülbelül 20—22 év óta működött, e *prépostok* a következő sorrendben következtek⁵⁾:

1) *Primogenitus*, 1156. — 2) *Richárd*, 1196., ki II. Béla alapítólevelét újra átíratta. — 3) *Gottfried*, 1205—1223., az első két évben

¹⁾ *Fejér*, III. 2., 457. *Theiner*, I. 137—8. — ²⁾ *Kňauz*, Monum. Strig. I. 362. — ³⁾ 1392. a prépost és káptalan, szerződésök szavai szerint, szintén a csanádi püspökségtől függött *Dl.* 29743. — ⁴⁾ Schem. *Csanádiensis*, 1880., 8—12. Schem. *Agriensis*, 1888., XXI—XXVIII. *Bunyitay*, I. 50—418. Schem. *Transsilvaniensis*, 1848., I—XXI. Csanád első püspökét 1035-ből, Váradét 1103-ból, Egerét 1009-ből, Gyulafejérvárét 1103-ból ismerjük. — ⁵⁾ Névsorukat s a működésükre vonatkozó adatokat nagy szorgalommal, részletesen összeállította *Karácsonyi* János. (Növendékpapság emlékkönyve, 1881., 95—132. lap.)

együttal kir. kancellár. — 4) *István*, 1224. A pápa subdiaconusa s alkancellár, egy év mulva már zágrábi püspök. — 5) *Albert*, 1225—46., eleintén kir. kancellár. Története, mint említettem, nevezetes adalék az investitúra-küzdelmekben. — 6) *I. Fános*, 1262-ig, midőn szerémi püspök lett. — 7) *Rajky* Benedek, 1263—1273., a legkiválóbb aradi prépost, V. István híres alkancellárja, majd budai prépost s választott esztergomi érsek. Meghalt 1276-ban. — 8) *Apáti I.* Miklós, 1292—1309. az egyház-jog tudósa, ki nevezetes szerepet játszott az Anjouk trónvillongásaiban. — 9) *László*, Deés comes fia, 1314. — 10) *II. Miklós*, 1329—1332.¹⁾ — 11) *Berendy* II. János, Márton fia, 1337—1343. — 12) *Tarkeői* Péter, 1344—1377., ki 50 évi pereskedés után a káptalannak visszaszerezte Mikelakát. — 13) *III. Miklós*, 1379., egyúttal esztergomi kanonok. — 14) *Mihály*, 1380—84., kinek idejében a prépost és káptalan vagyonát egymástól különválasztották. — 15) *III. Fános*, 1387—92.²⁾ Alatta anyagi tekintetben már hanyatlani kezdett a káptalan. — 16) *György*, 1431. Sajat káptalanával szemben hatalmaskodott. — 17) *Emődy* Pál, 1446., a római San-Spirido-társulat tagja³⁾. — 18) *Sárváry* István, 1447—49. — 19) *Kösi* (Kwsi) Ferencz, 1476. Utána nagyobb hézag következik; valószínű, hogy hosszabb ideig állott a káptalan élén s hogy utóda is előbb kezdett kormányozni, mint ezt az oklevelek említik. — 20) *Gútkeledi Szokoly* Ferencz, 1520. — 21) *Gerlástyei* báró, 1532. körül. — 1544. a prépostság nem volt betöltve. — 22) *Draskovics* György, 1551—52., nevét a reformatio történetében tette nevezetessé. Utóbb jászói, majd pozsonyi prépost. — 23) *Kucsilics* Péter, 1553—1580., egyúttal nyitrai főesperes, kinek idejében a prépostság utolsó jószágai is a törökök kezére kerültek. — Az ő kora után ismeretes 18 főpap már csak címét viselhette az aradi prépostságnak.

A kanonokok. A kanonokok sorában legfontosabb feladata volt a lector (olvasó) kanonoknak. Rangban utána következett a cantor (éneklő), custos (őr) és több magister (mesterkanonok). Betűrendben ezek:⁴⁾

Adorján, 1441.⁵⁾ — *András*, 1392. máj. 2. lector, a káptalan nevében egyezkedett János préposttal⁶⁾. — *András-Fános*, 1393—4. csanádi és aradi kanonok volt. Utóbbi minőségében 30 arany frtot kapott, e jövedelméről azonban 1393. szept. 18., midőn VIII. Bonifác pápa őt meégi plébánossá is kinevezte, le kellett mondania⁷⁾. 1394. nov. 30. mindamelltt a kanonokok közt találjuk⁸⁾. — *András*, custos, 1410—12.⁹⁾ — *Apátfalvy* Gergely,

1) Ez utóbbi évről a *Zichy-okm.* I. 392. — 2) Még 1392. máj. 2. is egyezkedett káptalanával. *Dl.* 29742. — 3) *Monum. Vat.c.* I. 5., 1. (Karácsonyi nem említi). — 4) Mivel jegyzéket máshonnan nem ösmerem, itt a forrásokra is hivatkozva közlöm névsorukat. Hol a magasabb rang jelezve nincs, mesterkanonokot kell érteni. — 5) *Bölöni* lt. — 6) *Dl.* 29743. — 7) *Monum. Vat.* III. 3., 223. — 8) *Haan-Zsilinszky*, 58. — 9) *Bölöni*-lt. *Haan*, 41. *Encycl.*, III. 668. *Dl.* 9941. *Haan-Zsilinszky*, 28.

1469. febr. 9.—1481.¹⁾ — *Ágost* 1410—26., hét oklevelen²⁾. — *Árky* János Márk, 1394. péli plébános és aradi kanonok. VIII. Bonifác azonban ezen két állást összeférhetetlennek találván, 1394. jan. 8. felszólította, hogy mostani plébániáját elhagyván, új állomását elfoglalja³⁾. — I. *Balázs*, 1392—1404. cantor⁴⁾. — II. *Balázs*, custos 1405. jun. 30.⁵⁾ — III. *Balázs*, custos, 1452. jan. 22.—1454. márcz. 10.⁶⁾ — I. *Barnabás* 1446. okt. 21.—1448. márcz. 2.⁷⁾ — II. *Barnabás* 1481—1496. cantor⁸⁾. — *Basarághy* László 1446. okt. 21.—1456. okt. 7., nyolcz oklevelen⁹⁾. — *Bácsy* Orbán, custos, 1548. júl. 18.¹⁰⁾ — I. *Benedek* mester, lector, 1344.¹¹⁾ — II. *Benedek* 1392. júl. 9.—1398. szept. 2.¹²⁾ — *Bessenyődy* Ferencz mester, lector, 1510-ben három oklevélben¹³⁾. — *Bélaváry* György 1497—1505.¹⁴⁾ — *Bilaky* István 1539. okt. 8.—1548. júl. 18.¹⁵⁾ — *Bodonyi* Mihály mester, lector, 1441.¹⁶⁾ — *Csanády* Ambrus, cantor, 1467. júl. 25.—1469. febr. 9., négyszer.¹⁷⁾ — *Csanády* Máté 1491. aug. 31.—1501. aug. 28., nyolczszor¹⁸⁾. — *Csapó* Márton, cantor, 1500. jún. 29.—1501. okt. 15.¹⁹⁾ — *Cséfy* Dénes, custos, 1510—1514.²⁰⁾ — *Demeter* 1412. okt. 18.²¹⁾—1420. decz. 21. Demeter egy oltár igazgatója s az aradi egyház chorusának papja. — *Diösy* Mihály, 1548. júl. 18.²²⁾ — *Drani* Péter, 1519.²³⁾ — *Eszéký* Víd, 1510. jan. 3.—1519. máj. 30., ötször; 1516. júl. 3. Székynek is írva²⁴⁾. — *Fellaky* György 1501. aug. 28.—szept. 30.²⁵⁾. — *Feltóthy* Tamás 1520—28²⁶⁾. — *Ferencz*, 1439. máj. 9.²⁷⁾, talán ugyanaz, ki 1421. a Szent-Mihály-kápolna rectora volt. — *Florentius* mester, custos, 1225. Rómában járt, honnan nagy dícséretekkel tért vissza Aradra²⁸⁾. — *Fülöp*, lector, 1269.²⁹⁾ — *Gall* György 1390. decz. 2-áig, midőn székesfejérvári kanonokká s a székesfejérvári Szent-

1) *Teleki*, XI. 370. *Kaprinay*, XL., 60. — 2) *Bölöni* lt. *Dl.* 9941. *Haan-Zs.* 35., 37—9., 57. *Haan*, 53. — 3) *Monum* Vat. I. 3., 244. — 4) *Pesty*, Szörény, III. 14—5. *Haan-Zsilinszky*, 58. — 5) *Gyulai* muzeum müncheni okm., 9. *Dl.* 29743., 31121. — 6) *Pesty*, Szörény, III. 64., 66. *Encycl.* III. 668. — 7) *Károlyi* okl. II. 252. *Pesty*, Szörény, III. 50., 56. — 8) *Kaprinay*, XL. 60., 67. *Pesty*, Szörény, III. 104., 121. *Haan*, 305. *Haan-Zs.* 118. — 9) Csak László néven: *Károlyi*-okl. 252. *Pesty*, Szörény, III. 50. *Basaráthy* néven: Erd. muzeum, Tört. Tár., 1890., 104. — *Pesty*, III. 56. — *Basarághy* néven: *Pesty*, III. 64. *Haan-Hs.* 67., 69. *Dl.* 14800. *Encycl.* III. 668. — 10) *Rácz*, Zaránd, 117. — 11) *Fábián*, I. 231—2. *Tört. Adattár*, II. 136—7. — 12) *Pesty*, Szörény, 14—5. *Haan-Zs.* 52—3., 57. — 13) *Haan* 111. és 128.; *Haan-Zs.* 122. *Fábián*, 232—3. — 14) *Ujhelyi*-lt. fasc. 3. nro 27. *Müncheni* lt. XXXIX. 297. (1511. okl.) — 15) *Fiath*-lt. (*Pesty*, Szörény, III. 217—8.) *Rácz*, Zaránd, 116—7. *Márki*, Csála, 11. — 16) *Bölöni*-lt., nro 5. D. — 17) *Fiath*-lt. (*Pesty*, III. 80—1.) *Haan*, 77. *Encycl.* III. 668. — 18) *Haan*, 305. *Haan-Zs.* 118. *Sombori*-lt. (*Pesty*, III. 119—121.) *Csaplár*-lt. (U.-o. 121—2.) *Kaprinay*, 4. r. B. XL. 75., 91. (nro. 26., 27., 32.) és *Pesty*, Szörény, III. 131—4., 139—143., 217—8. (*Fiath*-lt.) — 19) U. o. III. 134., 143., 218. — 20) *Haan*, 120., *Haan-Zs.* 122. — 21) *Dl.* 9941. — 22) *Rácz*, 117. — 23) *Tört. Adattár*, III. 49—52. — 24) *Fábián*, 233. *Haan* 111., 128., *Haan-Zs.* 124. *Békésm.* muz. (Müncheni iratok, 382). *Tört. Adattár*, III. 49—52. — 25) *Pesty*, III. 143. *Kaprinay*, 4. r. B. XL. 91. — 26) *Haan*, 138., 150. — 27) *Pesty*, III. 39. — 28) *Encycl.* III. 666. *Theiner*, *Monum.* I. 52. — 29) *Zichy*-okm. I. 19. *Tört. Ért.* 1875., 25.

Domokos-egyház plébánosává tette VIII. Bonifác pápa¹⁾. — *Gál*, 1439. máj. 9.²⁾ — *Gecseni* János, 1441.³⁾ — *Gellért* 1394. nov. 25.—1399., négyezer⁴⁾. — *Geszthy* Ráfael, 1510. jan. 3.—1517. decz. 12., eleinte mint mester, 1514—7. mint custos-kanonok, hatszor említve⁵⁾. — *Gor Pál*, 1369. aug. 9.⁶⁾ — *Gosztholyay* Antal, 1507.⁷⁾ — *Gyanthey* István 1461—1468. mester, 1468. jún. 10.—1481. custos-kanonok, 1461-ben Zárándvármegye országgyűlési követe. Kilencszer említik⁸⁾. — *Gyelidy* János 1410—12.⁹⁾ — *I. György* mester, cantor, 1355.¹⁰⁾ — *II. György* mester, lector, 1398. szept. 2.¹¹⁾ — *III. György* mester, lector, 1446. okt. 21.—1452. febr. 8., hat oklevélben említve¹²⁾. — Gyulai *György* András deák, György brandenburgi örgróf titkára, 1523. jan. 25. óta simándi plébános és 1525. május óta aradi lector¹³⁾. — *Gyulay* János 1449. jún. 8.—1452. febr. 8. mester, 1453—1468. jún. 10. lector-kanonok. Összesen 14-szer találjuk nevét az okiratokban¹⁴⁾. — *Gyulay* Márton mester, lector, 1505. febr. 28.¹⁵⁾ — *Hencz* mesterkanonok, 1269-ben dékán, azaz a káptalan jogügyi képviselője s jószágigazgatója volt¹⁶⁾. — *Hrasztovicsay* Dénes, 1519.¹⁷⁾ — *Imre* mester, lector, 1412. decz. 17.¹⁸⁾ — *I. István*, lector, 1247.¹⁹⁾ — *II. István*, 1340.²⁰⁾ — *III. István*, cantor, 1398. szept. 2.—1412. okt. 18., hatszor említve²¹⁾. — *IV. István* mester, custos, 1438. nov. 4.—1448. márcz. 2., nyolcz oklevélben²²⁾. — *I. Jakab* mester, lector, 1359.²³⁾ Talán ugyanaz, ki 1330. még papnövendék volt²³⁾. — *II. Jakab*, az «idősebb», 1392—1406²⁴⁾. — *III. Jakab*, az «ifjabb», 1404-ben, mely évben a családnév említése nélkül, az oklevél az idősebb és ifjabb Jakabot említi²⁵⁾. Lehet, hogy az egyik alatt Nagylaky s a másik — az ifjabb — alatt Kenézy Jakabot kell értenünk. —

¹⁾ *Monum. Vatic.* I. 3., 99. — ²⁾ *Pesty*, III. 39. — ³⁾ *Bölöni-lt.* nro 5. D. — ⁴⁾ *Haan-Zs.* 52—8. — *Tört. Adattár*, II. 254. — ⁵⁾ *Haan*, III, 128. (1514. csak Ráfael, más-hol Cheth néven.) *Haan-Zs.*, 124. Bezethi R. néven. *Fábián*, I. 208. és 232. Chestinek. *Haan* (128. l.) helyesebben olvassa Geszthynek. — ⁶⁾ *Károlyi-okl.* I. 314. — ⁷⁾ *Müncheni lt.* XXVIII. 214. — ⁸⁾ *U. o.* XI. 56. *Fiath-lt.* (*Pesty*, III. 81., 193.) *Dl.* 16671. *Haan*, 77., *Kaprinay*, 4r. IV. B. 54. *Encycl.* III. 668. *Haan-Zs.* 85. — ⁹⁾ *Bölöni-lt.* nro. 5. B. *Encycl.* III. 668. — ¹⁰⁾ *Tört. Adattár*, II. 256. — ¹¹⁾ *Haan-Zs.* 51—3. — ¹²⁾ *Károlyi-okl.* II. 252. *Fiáth-lt.* (*Pesty*, III. 50.) *Machkásy-lt.* (*U. o.* 53.) *Erdélyi muzeum.* (*U. o.* 56. *Tört. Tár.* 1890., 104.) — *Orsz-lt.* (*Pesty*, III. 64., 66.) — ¹³⁾ *Müncheni iratok Gyulán*, 501., 513. — ¹⁴⁾ *Tört. Adattár*, II. 325., 286. *Pesty*, III. 64., 66., 77., 81. *Dl.* 16671. *Haan-Zs.* 67., 69., 74., 82., 84. *M. Tört. Lapok*, I. 207—8. *Haan*, 77. *Encycl.* III. 668. *Kaprinay*, 4r. B. XL. 54. (1449. febr. 2. Gyulaynak, 1449—1467. többnyire csak Jánosnak írják.) — ¹⁵⁾ *Ujhelyi-lt.*, III. 27. — ¹⁶⁾ *Zichy-okm.*, I. 19. — ¹⁷⁾ *Tört. Adattár*, III. 49—52. Hrastowyrkának olvasta (de kérdőjellel) a közlő; ilyen helynév nincs, Hrasztovicza azonban ma is van Zágrábmegyében. — ¹⁸⁾ *Haan*, 41. *Encycl.*, III. 668. — ¹⁹⁾ *Árpádk.* új okm. VII. 242. — ²⁰⁾ *Zichy-okm.* I. 592—3. *Tört.-Ért.* 1875., 26. — ²¹⁾ *Haan-Zs.* 28., 53. *Haan*, 41. *Békésm.* muz. münch. ír. 9.; *Bölöni-lt.* nro. 5., *Dl.* 9941. — ²²⁾ *Encycl.* III. 668. *Haan-Zs.* 45. — *Pesty*, III. 39., 50., 53., 56. *Bölöni-lt.* nro 5. D.; *Károlyi-okl.*, II. 252. *Tört. Tár.* 1890., 104. — ²³⁾ *Dl.* 4865. — ²⁴⁾ *Zichy-okm.*, I. 366. — ²⁵⁾ *Békésm.* muz., müncheni ír. 9. sz. *Pesty*, III. 15. *Keresztury*, *Descr. Capit. Varad.* I. 211—3.

I. Fános 1340—1359.¹⁾ — *II. Fános*, 1387. június 21.—1412. decz. 17.²⁾ — *III. Fános*, 1501. szept. 30.³⁾ — *Fános-Péter*, 1392. febr. 9—10. A váradi egyház Szűz-Mária-oltárának rectorából tette aradi kanonokká VIII. Bonifác pápa, ki váradi kanonokságot ígért neki s egyúttal egy, a váradi püspök és káptalan adományozásához tartozó s évenként 25 ezüst márkát jövedelmező állást ruházott reá⁴⁾. — *Feney Márton* 1468—1489. nov. 4., hat ízben említve⁵⁾. — *Kállay Demeter* 1438. nov. 4.—1441.⁶⁾ — *Kenderesy Pál* 1500. jún. 29.—1514. mester-, 1515—1522. márcz. 22. lector-kanonok; tizennégyszer fordul elő az okiratokban⁷⁾. — *Kenézy Jakab*, 1426—1439. május 9.⁸⁾ — *Kerekegyházy Demeter*, 1539. aug. 22.⁹⁾ — *Kereky Mihály* 1515. szept. 30.—1519. máj. 30.¹⁰⁾ — *Kétfülű Demeter*, 1435.¹¹⁾ — *Kis-Toldy Mihály*, 1539. okt. 8.¹²⁾ — *Kisvárday János*, 1492. jan. 20.—1496.¹³⁾ — *Kovácsy Benedek*, 1426.¹⁴⁾ — *Kovácsy István*, 1420. júl. 10.—1424. júl. 7.¹⁶⁾ — *Kovácsy Mátyás*, 1505. febr. 28.¹⁷⁾ — *Kovácsy Mihály*, 1467. júl. 25.—1470. január 29.¹⁸⁾ — *Kozma mester*, 1353., egyidőben aradi, váradi és győri kanonok.¹⁹⁾ — *László* 1441—1458. És pedig 1449. május 5. a káptalan dékánja, 1458. júl. 7.—nov. 25. cantora. Négyyszer említik²⁰⁾. — *Lippay Ambrus*, 1519. máj. 30.—nov. 9.²¹⁾ *Lősy* (Lewsi) *Máté*, 1539. okt. 8.²²⁾ — *Makay Imre*, 1520.²³⁾ — *Makófalvy Gergely*, 1510. nov. 10.—1514.²⁴⁾ — *Mácsalaky Imre* 1452. jan. 22.—1458. nov. 25., hétszer említve²⁵⁾. — *Márton*, 1446. okt. 21.—1448. márcz. 2. mester, 1456. okt. 7.—1467. júl. 25. custos; hét oklevélben nevezik meg²⁶⁾. — *Máté*, 1359. a káptalan főjegyzője. — *I. Mátyás*, 1394. nov. 30.—1398. szept. 2.²⁷⁾ — *II. Mátyás*, cantor, 1438. nov. 4.—1448. márcz. 2., hétszer említve²⁸⁾. — *III. Mátyás*, 1491. aug. 31.—1496. custos,

1) U.-o. — 2) *Zichy-okm.* I. 592. *Dl.* 4865. — 3) *Dl.* 29727. *Haan*, 41. *Haan-Zs.* 26—8. — 4) *Kaprinay*, B. XL. 90. *Fiáth-lt.* (Pesty, III. 143.) — 5) *Monum. Vatic.* I. 3., 184—5. — 6) *Haan*, 77. *Pesty*, III. 84., 93., 104. *Kaprinay*, id. h. 54., 60., 67. *Haan-Zs.* 85. *Dl.* 16671. — 7) Családi neve egy 1441. évi okiratban maradt fenn. (*Bölöni-lt.* nro 5. D.) 1438. nov. 4. és 1439. máj. 9. csak Demeternek írják. (*Haan-Zs.* 45.; *Pesty*, III. 39.) — 8) *Kaprinay*, B. XL. 75., 91. *Pesty*, III. 134., 143. *Ujhelyi-lt.* III. 27. *Müncheni-lt.* XXVIII. 214. *Haan-Zs.* 122., 124. *Haan*, 120., 128. *Békésm. muz. müncheni ir.* 382. *Fübián*, I. 218. *Tört. Adattár*, II. 456., III. 52., 87. — 9) 1426. csak «Jakab» (*Haan*, 53.) Nem lehetetlen, hogy egy az 1406. említett *ifjabb* Jakabbal. Az *Encyclopaedia* 1438-ban Kinisynek írja. (III. 668.) Más-hol mindenütt Kenézy, — valószínűleg a temesi Kenéz, vagy Kenes helységről így nevezve. V. ö. *Békésm. tört. évk.* XIII. 23. *Századok*, 1873., 248. *Haan-Zs.*, 45. *Dl.* 13244. *Pesty*, 39. — 10) *Pesty*, III. 217. — 11) *Haan-Zs.* 124. *Pesty*, III. 167. — 12) *Századok*, 1873., 248. — 13) *Pesty*, III. 218. — 14) U.-o. III. 110. *Haan-Zs.*, 118. — 15) *Haan*, 53. — 16) *Haan-Zs.* 35., 39., 57. — 17) *Ujhelyi-lt.*, III. 27. — 18) *Kaprinay*, id. h. 50., 54. *Pesty*, III. 81., 84. *Haan-Zs.* 85. *Dl.* 16671. — 19) *Dl.* 4375. — 20) *Bölöni-lt.* nro 5. D.; *Tört. Adattár*, II. 324. *Haan-Zs.* 88. *Tört. Lapok*, I. 208. *Pesty*, III. 77. *Orsz.-lt.* — 21) *Pesty*, III. 167. *Müncheni-lt.* LVI. 467. — 22) *Pesty*, III. 218. — 23) U.-o. III. 170. — 24) *Haan-Zs.* 122., *Haan* 128. — 25) *Pesty*, III. 64., 66., 77. *Haan-Zs.* 67., 69., 74., 88. — 26) *Károlyi-okl.* II. 252. *Pesty*, III. 50., 56., 77., 81. *Haan-Zs.* 74., 88. — 27) *Haan-Zs.* 53., 57. — 28) U.-o., 45. *Pesty*, III. 39., 50., 53., 56. *Bölöni-lt.* nro 5. D. *Károlyi-okl.*, II. 252.

1500. jún. 29.—1501. okt. 15. lector, kilenczszor említve¹⁾. — *Ménesy* Sebestyén 1519. május 30.²⁾ — *Mihály* 1412. okt. 18.—1421. júl. 9.³⁾ — *Mikelakay* Kelemen 1435—1439. máj. 9.⁴⁾ — I. *Miklós*, 1350—1392. júl. 9.⁵⁾ — II. *Miklós*, 1446—1452.⁶⁾ — *Mohácsy* István, cantor, 1548. júl. 18.⁷⁾ — *Monoszlay* András, 1522. márcz. 22.—1548. jún. 20., hat ízben említve⁸⁾. — *Nagydecsy* Imre, 1548.⁹⁾ — *Nagylaky* Jakab 1410. nov. 15.—1412. decz. 17.¹⁰⁾ — *Nováky* Tamás 1420. júl. 10.—1424. júl. 7.¹¹⁾ — *Orody* Bálint, custos, 1539.¹²⁾ — *Orody* Illés, 1453—5.¹³⁾ — *Orody* Pál mester, lector, 1491. aug. 31.¹⁴⁾ — *Ozsvát*, 1404.¹⁵⁾ — *Pacséry* Vincze 1536. máj. 31.¹⁶⁾ — *Pankotay* Benedek 1500. jún. 29.—1510. nov. 10.¹⁷⁾ — *Pankotay* Demeter, 1458. nov. 25.¹⁸⁾ — *Pankotay* György, 1514—1516. júl. 3.¹⁹⁾ — *Pankotay* János, 1496—1514., hétszer említve²⁰⁾. — *Pankotay* László, 1469. febr. 9.—1491. aug. 31.²¹⁾ — *Pankotay* Miklós, 1449. febr. 8.²²⁾ — *Pápy* Ferencz, 1491. aug. 31.²³⁾ — *Pápy* István, 1516. júl. 3.—1519. máj. 30.²⁴⁾ — I. *Pál*, cantor, 1269.²⁵⁾ — II. *Pál*, 1404—1411. mester-, 1420. decz. 21.—1426. custos, 1438. okt. 26.—1439. május 9. lector kanonok, nyolczszor említve²⁶⁾. — III. *Pál*, 1424. júl. 7., II. Pál custossal egyidőben, cantor volt²⁷⁾. Nem lehetetlen, hogy nem II., hanem ezen III. Pál lett azután lector. — *Pelios* János 1357-ben fődekán²⁸⁾. — *Perjemesy* (Perymesi) András, 1449. jún. 8.²⁹⁾ — *Pécsky*³⁰⁾ János, 1369. aug. 9.³¹⁾ — *Pécsky* Mátyás, 1516. jan. 30.—1517. jan. 3.³²⁾ — I. *Péter*, 1344. cantor, 1369. lector³³⁾. — II. *Péter*, 1398. júl. 1.—1438. nov. 4., hatszor említve³⁴⁾. — *Sántha* (Claudus) Simon, 1410—1412. decz. 17.³⁵⁾ — *Simándy* Benedek, 1542. febr.

1) *Haan*, 305. *Haan-Zs.*, 118. Sombory-lt. (Pesty, III. 107., 121.) Gyfejérv. kápt.-lt. (U.-o. 110., 122.) *Fiath*-lt. (U.-o. 134., 143., 218.) — 2) U.-o. III. 167. — 3) *Dl.* 9941. *Haan-Zs.* 35., 38., 57. — 4) *Századok*, 1873., 248. *Pesty*, III. 39. — 5) U.-o. III. 15. és Bölöni-lt. — 6) *Tört. Adattár*, II. 381—2. — 7) *Rác*, 117. — 8) *Tört. Adattár*, III. 87. *Fábián*, I. 214—5. *Pesty*, III. 218. *Alföld*, 1882., 119. sz., hol azonban hibás adatok vannak Monoszlayról. — 9) *Tört. Adattár*, III. 305. *Rác*, 117. — 10) Bölöni-lt. nro 5. D. Orsz.-lt. *Dl.* 9941. *Haan-Zs.*, 28. *Haan*, 41. *Encycl.*, III. 668. — 11) *Haan-Zs.* 35., 38., 39., 57. — 12) *Fábián*, I. 215. *Márki*, Csála, 9. — 13) *Encycl.* III. 668. — 14) *Haan*, 305. — 15) *Békésm. muzeum müncheni ír.* 9. sz. — 16) *Tört. Adattár*, III. 109—110. *Encycl.* III. 668. — 17) *Pesty*, III. 134., 143. *Káprinay*, B. XL. 75., 91. *Müncheni lt.* XXVIII. 214. *Haan-Zs.* 122. — 18) *Pesty*, III. 77. — 19) *Haan*, 120., 128.; *Haan-Zs.* 124. *Békésm. múz. Münch. ír.* 382. — 20) *Haan-Zs.*, 118., 122. *Haan*, 120., 128. *Káprinay*, B. XL. 75., 91. *Pesty*, III. 134., 143. *Ujhelyi-lt.* III. 27. *Müncheni-lt.* XXVIII. 214. — 21) *Káprinay*, B. XL. 54., 60., 67. *Pesty*, III. 84., 93., 104. *Haan*, 305. — 22) *Pesty*, III. 64., 66. — 23) *Haan*, 305. — 24) *Müncheni lt.* XXVIII. 214. *Pesty*, III. 167. — 25) *Zichy-okm.* I. 19. — 26) *Békésm. muz. müncheni ír.* 9. sz. *Haan-Zs.* 35., 38., 39. *Békésm. tört. évk.* I. 73. *Haan*, 53. *Encyclop.* III. 668. *Pesty*, III. 39. — 27) *Haan-Zs.* 39. — 28) *Encycl.* III. 668. — 29) *Tört. Adattár*, II. 325. — 30) De Pechk, azaz Pécskay; 1369. Pechky. — 31) *Károlyi-okl.* I. 314. — 32) *Müncheni lt.* XLIX. 390. és LIII. 435. — 33) *Anjoukori okm.* IV. 395. *Károlyi-okl.* I. 314. — 34) *Haan-Zs.* 45., 52., 53., 58., 1421. júl. 9. nem volt otthon; csak 1438. találkozunk vele ismét. — 35) Bölöni-lt. nro. 5. B. *Dl.* 9941. *Haan*, 41. *Encycl.* III. 668. *Haan-Zs.* 28.

19.1) *Simándy* Dénes, custos, 1505. febr. 28. — 1507.²⁾ — *Síry* Mihály, 1515. szept. 30. — 1519. május 30., négyszer említve³⁾. — *Somlyay* Ferencz, 1505. febr. 28. — 1507.⁴⁾ — *Somlyay* László mester, lector, 1481—89.⁵⁾ — *Somlyay* (I.) Mihály mester, lector, 1489. nov. 4.⁶⁾ — *Somlyay* (II.) Mihály, 1491. júl. 3.⁷⁾ — 1501. mester-, 1505. febr. 28. — 1518. máj. 27. cantor-kanonok, 14-szer említve⁸⁾. — *Szathmáry* Lukács, 1535. nov. 6. — 1540. jan. 24.⁹⁾ — *Szederkényi* Tamás, 1478—1491. aug. 31.¹⁰⁾ — *Szegedy* Tamás, 1548. júl. 18.¹¹⁾ — *Szemlőky*¹²⁾ László, 1449. ápr. 26.¹³⁾ — *Szerémy* György, a híres emlékiratok szerzője, 1526. előtt.¹⁴⁾ — *Szécsényi* János, 1435—1448. márcz. 2., hétszer említve¹⁵⁾. — I. *Tamás*, custos, 1392. júl. 9.—1399.¹⁶⁾ — II. *Tamás*, 1426.¹⁷⁾ — III. *Tamás*, custos, 1500. jún. 29. — 1501.¹⁸⁾ — *Tasnády* János, 1489. nov. 4.¹⁹⁾ Nem lehetetlen, hogy III. János is ő volt. — *Temesváry* Gergely Jakabot a temesvári Szent-Egyed-egyház plébánosát, 1394. május 5. VIII. Bonifác pápa 20 arany évi jövedelemmel aradi kanonokká nevezte ki²⁰⁾. — *Temesváry* Jakab László 1394-ben már nem élt²¹⁾. — *Thechnychi* Mihály, 1454. márcz. 10.²²⁾. — *Therváry* Márton, 1453. május 4.—1456. okt. 7., négyszer említve²³⁾. — *Therváry* Miklós, 1453. május 4.—1458. nov. 25., ötször²⁴⁾. — *Toronyi* Kelemen, az egyházjog doctora, lector, 1495. ápr. 1. — 1496., háromszor²⁵⁾. — *Tödy* Domokos, 1491. aug. 31.²⁶⁾. — *Újbécsy* Demeter, 1438. okt. 26.—1439. máj. 9., négyszer²⁷⁾. — *Vakacsin* Mátyás, 1489.²⁸⁾ — *Valpóy* Mihály, 1481. máj. 25.—1496.²⁹⁾ — *Várady* Márk, 1491. aug. 31.—1495. ápr. 3.³⁰⁾ — *Vitus* mester, cantor 1420. júl. 10.—1421. júl. 9. és lector 1424. júl. 7.—1426.³¹⁾ — *Wyletz*

1) Gyulafejérv. kápt. lt. Cista Thordensis. IV. 26. Tört. Adattár, III. 145. — 2) *Újhelyi*-lt. III. 27. *Müncheni* lt. XXVIII., 214. — 3) *Müncheni* lt. XLVI. 372. *Haan-Zs.* 124. *Békesm.* muz. müncheni ír. 382. *Pesty*, III. 167. — 4) *Újhelyi*-lt. III. 27. *Müncheni* lt. XXVIII., 214. — 5) *Encycl.* III. 668. — 6) *Kaprinay*, XL. B. 67. *Pesty*, III. 104. — 7) Ekkor hibásan Máténak írva (*Haan*, 302.); aug. 31-től mindenütt Mihály néven. — 8) *Haan*, 302., 304. *Haan-Zs.* 118., 122., 124. *Müncheni* lt. XVIII., 135. XXVIII., 214. XXXI., 228. XXXIX., 296. *Kaprinay*, XL. 75., 91. *Pesty*, III. 134., 143. *Újhelyi*-lt. III. 27. *Békesm.* muz. müncheni ír. 382. — 9) *Pesty*, III. 200., 217., 220. — 10) U.-o., III. 440. *Bunyitay*, II. 201., *Haan*, 305. — 11) *Rácz*, 117. — 12) Zemkuc talán rossz olvasás Zemluk=Szemlők, vagyis a mai Szemlak helyett. — 13) Tört. Adattár, II. 286. — 14) *Szerémy* György Emlékiratai, 127. I. — Életr. *Dudás* Gyulától, Századok, 1886., 242—252. — 15) *Századok*, 1873. 248. *Haan-Zs.* 45. *Encycl.* III. 668. *Pesty*, III. 39., 50., 53., 104. *Károlyi*-okl. II. 252. — 16) *Pesty*, III. 15. *Haan-Zs.* 53., 58. *Adattár*, II. 254. — 17) *Haan*, 53. — 18) *Pesty*, III. 134., 143., 218. — 19) U.-o. 104. — 20) *Monum. Vatic.* I. 3., 253. — 21) U.-o. — 22) *Haan-Zs.* 69. — 23) U.-o. 67., 69., 74 *Encycl.* III. 668. — 24) *Haan-Zs.* 67., 69., 74., 88. *Pesty*, III. 77. — 25) U.-o. 121., 122. *Haan-Zs.* 118. — 26) *Haan*, 305. — 27) *Dl.* 13244. *Encycl.* III. 668. *Haan-Zs.* 45. *Pesty*, III. 39. — 28) *Kaprinay*, B. XL. 67. *Pesty*, III. 104. *Encycl.* III. 668. — 29) *Kaprinay*, B. XL. 60., 67. *Pesty*, III. 93., 104., 121. *Teleki*, Hunyadiak, XII. 180. *Haan*, 305. *Haan-Zs.* 118. — 30) *Haan*, 305. *Pesty*, III. 121., 122. *Békesmegyei* muzeum müncheni iratai, 120. (De itt Mártonnak írják). — 31) *Haan-Zs.* 35., 38., 39., 58. *Századok*, 1875., 237. *Haan*, 53.

Domokos, 1438. nov. 4.¹⁾ — *Zalánd*, custos, 1269.²⁾ — *Zombory* Illés, 1454. márcz. 10.—1458. nov. 25.³⁾ — *Zombory* László, 1449. június 8.⁴⁾ — *Zombory* Márton, 1467. júl. 25.—1470. jan. 29.⁵⁾ — 1452. jan. 22., febr. 8., 1453. máj. 4., 1454. márcz. 10. a cantor- s 1548. júl. 18. a lector-kanonok helye üresedésben állott⁶⁾).

Ehhez képest ösmeretes 20 lector, 14 cantor, 18 custos és 110 mester, összesen 162 kanonok. Ezek közt: 1) *Lector*: István 1247., Fülöp 1269., I. Benedek 1344., Péter 1369., András 1392., György 1398., Vitus 1424—26., Pál 1438—39., Bodonyi Mihály 1441., György 1446—52., Gyulay János 1468—69., Somlyay László 1481—89., Somlyay Mihály 1489—91., Orody Pál 1491., Dr. Toronyi Kelemen 1495—96., Mátyás 1500—1., Gyulay Márton 1505., Bessenyődy Ferencz 1510., Kenderessy Pál 1515—22. — Üres a hely 1548-ban. — 2) *Cantor*: Pál, 1269., Péter 1344., György 1355., Balázs 1392—94., István 1398—1412., Vitus 1420—21., Pál 1424., Mátyás 1438—48., üresedés 1452—54., László 1458., Csanády Ambrus 1467—69., Barnabás 1481—96., Csapó Márton 1500—1., Somlyay Mihály 1505—18., Mohácsy István 1548. — 3) *Custos*: Florentius 1225., Zalánd 1269., Tamás 1392—99., Balázs 1404—5., András 1410—12., Pál 1420—26., István 1438—48., Balázs 1452—4., Márton 1456—67., Gyanthey István 1468—81., Mátyás 1491—96., Tamás 1501., Simándy Dénes 1505—7., Cséfay Dénes 1510—14., Geszthy Ráfael 1514—17., Kis-Toldy Mihály 1539., Orody Bálint 1539., Bácsy Orbán 1548.

Karpapok. *Jakab*, 1330. specialis clericus chori⁷⁾. Utóbb lector. — *Miklós*, ifjú karbeli pap, 1330.⁸⁾ — *János*, sacerdos chori, 1331.⁹⁾ — *János*, 1342¹⁰⁾. — *Demeter*, egy oltár igazgatója s karpap, 1420. decz. 21.¹¹⁾ — *Ferencz* mester, az aradi Szent-Mihály-kápolna rectora, 1421. júl. 9. — *Pál*, clericus az aradi káptalanban 1428. jún. 15. — *Mihály* presbyter az aradi káptalan chorusában, 1431. márcz. 27.¹²⁾ — *Dénes*, az aradi egyház Szent-Péter-oltárának rectora, 1447. márcz. 20.¹³⁾ Mindezek egyúttal a káptalan tagjai voltak.

II. Aradi főesperesek.

Az aradi főesperesek egyúttal csanádi kanonokok voltak. Ösmeretesek a következők: I. *Miklós*, 1217.¹⁴⁾ — II. *Miklós* 1323—1337.¹⁵⁾ —

¹⁾ *Haan-Zs.* 45. — ²⁾ *Zichy-okm.* I. 20. — ³⁾ *Haan-Zs.* 69., 74., 87. (Zomborynak csak ez utóbbi helyen nevezve). *Pesty*, III. 77. — ⁴⁾ *Adattár*, II. 325. — ⁵⁾ *Encycl.* III. 668. *Haan*, 77., 83. *Kaprinay*, B. XL. 54. *Dl.* 16671. *Pesty*, III. 77., 84. *Haan-Zs.* 85., 87. — ⁶⁾ *Pesty*, III. 64., 66. *Haan-Zs.* 67., 69. *Dl.* 14800. *Rácz*, 117. — ⁷⁾ *Zichy-okm.* I. 366. — ⁸⁾ *Hazai* okl. 307. — ⁹⁾ *Zichy-okm.* I. 375. — ¹⁰⁾ *Encycl.* III. 668. — ¹¹⁾ *Haan-Zs.* 35. — ¹²⁾ U.-o. 38. E háromról I. *Fábián* I. 205., 234. — ¹³⁾ *Pesty*, III. 50. — ¹⁴⁾ *Ritus expl. ver.* 249. §. — ¹⁵⁾ *Anjouk. okm.* II. 109., 419. *Monum. Vat.* I. 1., 145. *Zichy-okm.* I. 364., 493. *Theiner*, I. 562—3. Csanádi schematismus, 1880., 24—25. *Monum. Vatic.* I. 1., 145.

Bonihannes de *Campello*, 1342—48 május 7.; időközben 1342. váradi s 1346. pécsi kanonok; 1348. bosniai, azután fermai s végre 1363. patraszi püspök¹⁾. — *Dombrói* Bogdán fia, János, 1348 után²⁾. — *Scheffenberg* János Henrik, 1352. júl. 8-tól³⁾. — *Pelios* János, 1358. — *Ragoi* Bertrand, 1387. szept. 10.—1394.⁴⁾ — *Fábián* Pál, 1394. júl. 2. óta 1402-ig ötször említve⁵⁾. — *Bereczk*, 1408.⁶⁾ — *Benedek*, 1411.⁷⁾ — *Domokos*, 1417.⁸⁾ — III. *Miklós*, 1421.⁹⁾ — *László*, 1430.¹⁰⁾ — *Orbán*, 1434. február 24.—1436. máj. 3.¹¹⁾ — *Benedek*, 1451. okt. 28.—1453.¹²⁾ — *Tasnády* János, 1460. jún. 23.—1469. jún. 13.¹³⁾ — *Pál*, 1471.¹⁴⁾ — *János*, 1475. febr. 12.¹⁵⁾ — *Mihály*, 1507. márcz. 12., egyúttal csanádi kanonok és bizerei apát¹⁶⁾. — Névszerént ösmeretes tehát 18 aradi főesperes. 1552. Arad s Temesvár elfoglalásával, illetőleg 1573. a csanádi káptalan feloszlásával az aradi főesperesség is megszűnt és csak 1723-ban, még helyesebben pedig — de egészen más területtel — Csajághy püspök idejében (1851—1860). keletkezett újra.

III. Zomboly-pankotai főesperesek.

Zombolyi főesperesek¹⁷⁾. Egyúttal egri kanonokok voltak. — I. *Jakab* 1248—59, négyszer. — *Antal*, 1271—6.; azután valószínűleg cantor-kanonok lett. — *Domonkos*, 1278. — *Miklós*, 1283—8. — *Bernát*, 1291—1302., hatszor. — *Pál*, 1311. — II. *Jakab* 1318—1322. Az utóbbi évben mesternek czimezték. — *Péter* mester, 1323—1332., hétszer, egyúttal Csanád egri püspök, majd esztergomi érsek helytartója. Talán ez állásában eszközölte ki a főesperesség székhelyének Zombolyról (Muszka mellől) Pankotára, mint jobban megerősített helyre való áttételét.

Pankotai főesperesek¹⁸⁾. *Sixtus* mester, 1332. I. — *Miklós*, 1337. — *András* 1339—1351. A következő évben zempléni főesperes lett. — II. *Miklós*, 1353. — *Benedek*, 1356—70. — *Buzsa* Miklós 1377—93.¹⁹⁾ — *Mihály*, 1396.

¹⁾ Csan. schem., 25. *Theiner*, I. 649., 713., 730., 757., 765—6. — ²⁾ U.-o. I. 814. —

³⁾ U.-o., I. 814. — ⁴⁾ *DI.* 7293., 7509., 30739., 7654. — VIII. Bonifác 1394. júl. 2. már halottnak írja. *Monum. Vatic.* I. 3., 264. — ⁵⁾ U.-o. *Féjér*, X. 2., 590., 811.; *Tört. Adattár*, II. 357—8., III. 362. *Schem.* 25. — ⁶⁾ *Tört. Tár*, 1884., 29., 31. — ⁷⁾ *Fábián*. I. 250. *Schem.* 26. —

⁸⁾ *Századok*, 1873., 247. — ⁹⁾ *Tört. Adattár*, II. 363. — ¹⁰⁾ *Schem.* 26. — ¹¹⁾ *Adattár*, II. 280—2. *Schem.* 26. *DI.* 29743. — *Pesty*, III. 32. U.-ő: Szörényi hajdani oláh kerületek, 64. — ¹²⁾ *Haan-Zs.* 60. *Schem.* 26. — ¹³⁾ *Hazai-okm.* III. 411. Családi nevét is említi: *Tört. Tár*, 1863., XII. 26. — ¹⁴⁾ *Schem.* 27. *Adattár*, III. 345. *Oltványi*, 47. — ¹⁵⁾ *Pesty*, III. 87. — ¹⁶⁾ *Hazai-okm.* V. 401. — ¹⁷⁾ L. e. könyv VI. fejezetét. Továbbá *Századok*, 1883., 588—590., hol *Kandra* K. a zombolyi főesperesek névsorát 1248—1332. s a pankotaiakét 1337—1500. évekből közli, bő jegyzetekkel, melyeket azért e műben mellőzni kívánok. V. ö. *Századok*, 1884. 544—550. és 1885. 338—344. I. — ¹⁸⁾ Névsoruk: *Századok*, 1883., 590. I. Teljesebben *Balássy* Ferencz, »A pankotai főesperesség« cz. értekezésében. (»Egri Egyházmegyei Közlöny«, 15—19. sz.) — ¹⁹⁾ Ő lehet azon névtelen főesperes, kit egy

1391. febr. 17. oklevél említ *Monum. Vatic.* I. 3., 139—140.

— *Péter*, 1397. — I. *János*, 1400—11. II. *János*, 1456. — *Gyulay* Kálmán egyházi és világi jogtudó, 1492. — *Hyppolit*, estei herceg, bíbornok és egri püspök, 1492—98. Mátyás király ifjú sógora ugyan csak jövedelmének fokozására szerezte meg e főesperességet, valószínű azonban, hogy a renaissance szellemétől áthatott udvarával főesperességének székhelyét is fölkereste egyszer-mászor¹⁾. — Utóda, ki a pankotai főesperességért az ungit cserélte el vele, *Lardus* Taddé, 1499—1500. és *Érdődy* János, 1511. Pankota 1566. után a török kezeire jutván, főesperességének címét folyton adományozták ugyan a királyok, a főesperesek névsora azonban csak hiányosan maradt reánk²⁾.

Estei Hyppolit.

IV. A köleséri főesperesek.

Váradai kanonokok voltak. Kölesér maga Biharban, a mai Szalonta tőzsomszédságában feküdt. Ez esperességhez tartozott a mostani Arad éjszaki része a Fejér-Körösökig. Főesperesek: *István*, 1318., *Miklós*, 1337. *Péter*, 1356. — *László*, 1367³⁾. A többinek nevét még ennyire sem ösmerjük.

V. A gyulafejérvári főesperesség.

A halmágyi járás, mely legújában került Aradvármegyéhez, Zarándmegye keleti részével együtt az erdélyi (gyulafejérvári) püspökség székes-egyházi főesperességéhez tartozott. Nagy-Halmágy parochiája csak 1775. alakult újra; régibb történetéről s 34 leányegyházáról adataink nincsenek. — Főesperesek voltak: *Pál*, 1176., *István*, 1297—1301. *Nemes* János 1318—1339., *Tamás* mester, 1347., *Márton* 1492—1502., Háportonai *Forró* Mátyás, 1524., *Ambrus* mester, 1548⁴⁾.

VI. Plébánosok.

Az aradi főesperességben. *Apáczán* János, 1333—5⁵⁾. *Arad* plébánosai valószínűleg maguk a karpapok voltak. E plébániát VIII. Bonifác

¹⁾ Mellékelt arczképe egykorú emlékérem után. — ²⁾ *Kassay* István, 1598. *Cseh* János 1625. *Lauchovszky* Albert 1639. *Beregszászy* János 1651. *Nemessányi* András 1654. *Krucsay* Miklós 1687. *Tornóczy* Mihály 1695. — 1707-től a kanonokok jegyzékében nincs kitéve, ki volt a pankotai főesperes. Később *Tajer* György 1798., *Vurum* József 1810., *Nováky* József 1811—28; *Frimm* János 1830—4., *Gegel* József 1835; újabban: *Bezegh* András, 1851. okt. 31-ig; *Schovits* Ferencz 1851-től. *Forubszky* József 1887. *Babics* János 1888. febr. 24. — nov. *Zsendovics* József 1888. novembertől s ennek utóda *Mihalk* József, 1890. márcz. 15. óta. — ³⁾ *Bunyitay*, II. 69., 84., 94., 100. — ⁴⁾ *Schem* Transsilvanensis, 1848., L. I. — ⁵⁾ Az 1333—5-ről említendő adatok mind a pápai tizedjegyzékből valók. (Monum. Vat. I. 1., 145—161.)

1395. kivette a csanádi püspök hatósága alól s egyenesen az esztergomi érsek alá rendelte¹⁾. — *Asszonylakán* Miklós 1333—4. *Árkiban* Miklós 1335. *Bakon* Kelemen 1333—5. *Bizerén* Tamás 1333., 1335. *Csálán* János 1334—5. *Csolton* Dénes 1334—5. *Ellősfalván* (Allioson) Márton, 1334—5. *Fejéregyházán* (Alba Ecclesia) Domokos pap 1333—4.; Miklós 1335. *Fel-lakon* Márton 1333—5. *Gerlőtfalván* Benedek 1333. *Geroltházán* Benedek, 1334. *Ivácson* Mihály 1334. *Kalodván* János pap 1333., 1335. *Kazán* Pál úr, 1333—4. *Kerekegyházán* (Rotunda Ecclesia) Illés úr 1333—4. E jó parochiától fél márka és 13 banalis volt a pápai tized. *Keresztúron* (Sancta Crux és Keresztúr) Miklós 1334—5. *Kesziben* Tamás pap 1334. *Kéren* János, 1334. *Lőrincz* 1335. *Kingeden* Póka (Gota) pap 1334. *Kovássziban* Balázs 1334—5. *Kőben* (Kúvin) Miklós 1334—5. *Lippán* Miklós, kit a pápai tizedszedő egyedül czímez plébánosnak, 1 márka és 23 banalis pápai tizeddel az esperesség legnagyobb adófizetője volt 1333—5. — Mihály 1455. szept. 17.²⁾ — Szilveszter pap, 1493. — Mátyás plébános 1497. Vele egyidőben Mihály a lippai oltár s Balázs, Szent-Mihály őrangyal kápolnájának igazgatója³⁾. — Benedek pap, 1536. Ugyanakkor Sebesy István a Boldogasszony fogantatása templomának rectora volt⁴⁾. — *Marjánban* Péter pap 1333—4. *Mácsalakán* Márton úr 1333—5. *Mezőságon* Egyed 1333—5. *Ménésiben* Pál 1333—5. *Mikelakán* Elek 1333—4. *Mogyoródon* Péter 1333. *Monostoron* (a Maros balpartján) Kozma, 72 banalissal, a legtöbb adófizetők közt, 1333. *Monostoron* (a Maros jobb partján) Péter pap 1333—5. *Panádon* Lőrincz pap 1333—4. János, 1335. *Papiban* János 1333—5. *Pálülésén* Simon 1333—4. *Pélben* Miklós 1334—5. *Árky* János aradi kanonok 1394. E két állást azonban VIII. Bonifác pápa összeférhetetlennek nyilvánította s tőle e plébániát elvette⁵⁾. — *Simándon* (a Marostól délre) Miklós 1333—4. *Szent-Pálon* 1335. *Szécsényben* Benedek 1333., János és László 1334. *Szombathelyen* János úr (13 garas adóval) 1333—5. *Szöllőssön* (a Marostól délre) Péter 1333. Dienessy Tamás váradi kanonok⁶⁾. *Szöllőssön* (a Marostól éjszakra) Márton 1333. *Vingán* István pap 1333—5. *Zádorlakán* Péter 1333—4. *Ződi*ben Gergely 1333—5. Tehát 44 helynek csak 56 papját ismerjük a középkorból.

A pankotai (korábban zombolyi) **főesperességben**⁷⁾. *Almáson* Domokos, 1332—6. *Bökényben* (a mai Buttyinban) Péter, 1332—6. *Egrygyen* János, 1332—6. *Fajdason* János, 1332—6. *Fövényesen* ismeretlen, 1333—5. és 1337. *Galsán* András 1332—6. *Gyarmaton* (a mai Gyarmatán) Miklós, 1332—6. *Jenőben* Ábrahám, 1332—6. *Kerekőben* ismeretlen, 1333—5. és 1337. *Kezme*ren ismeretlen 1333—5. és 1337. *Komlóson* (a

¹⁾ *Fejér*, VI. 350. — ²⁾ *Fábián*, I. 257. — ³⁾ *Monum. Vat.* I. 5., 22., 43. — ⁴⁾ *Új-helyi*-lt. XI. 23. — ⁵⁾ U.-o. I. 3., 244. — ⁶⁾ *DI.* 23236. — ⁷⁾ Főforrás: Pápai tizedjegyzék. *Monum. Vatic.* I. 1., 332—3., 350—1., 366. Csanádi schematismus, 1880., 63—4. I. Sajnos, a plébánosok csak az 1332. és 1336. évi összeírásban vannak megjegyezve.

mai Szent-Annán) ismeretlen 1333—5. és 1337. *Megyeren* János, 1332—6. *Meszien* (6 garas pápai adóval a második helyen) Pál, 1332—6. *Moróczon* Mihály, 1332—6. *Nadabon* Péter, 1332—6. *Pankotán* Miklós (7 garassal a legnagyobb adófizető) 1332—6.; Mátyás 1501.¹⁾ *Pecseren* Péter, 1332—6. *Pélben* János, 1332—6. *Selendén* (Silingyián) János, 1332—6. *Sikulán* Mihály alesperes, 1332—6. *Simádon* Gyulai György András mester, György brandenburgi örgróf titkára 1523. június 25.²⁾ Aradi olvasó kanonokká lévén, helyét 1525. májusában János kenderesi pap foglalta el³⁾. *Siriben* ismeretlen 1333—5., 1337. A Mindenszentek kápolnájának lelkésze 1528-ban Mihály volt⁴⁾. *Székudvaron* Miklós, 1332—6. *Szilason* Pál 1332—6. *Tóti-ban* (Tauczon) Péter, 1332—6. *Varsádon* ismeretlen 1333—5. és 1337. *Vásáriban* és *Zarádon* ugyanakkor szintén; Lukács, 1499.⁵⁾

Így e főesperesség 28 helyéről csak 22 plébános neve ösmeretes, a nélkül, hogy életök körülményeiről adatok maradtak volna reánk.

A köleséri főesperességben⁶⁾. *Apátiiban* János 1333—4., Marczel 1335—6., Márton 1337. *Ágyán* Péter 1332—7. *Beitenősiben* Tamás 1332—5. és János 1336—7. *Bökényben* (Tamásda mellett) István 1333., Miklós 1335. — *Dienesmonostorában* Benedek 1332—4. *Gabon* Mihály, 1332—3. *Gurbán* Ivánka (Johanka) 1332—7. *Gyarmaton* (a mai Fekete-Gyarmaton) Miklós 1332—5. és Illés 1336—7. *Jenőben* (Kis-Jenőben) Miklós 1332—7. *Karulyoson* Tamás 1334. *Kolton* Márton, 1333—7. *Miskén* Csépán (István) 1332—4., Péter 1335., Tamás 1336., Mátyás 1337. *Nyüvedteleken* Miklós 1332—5., Bálint 1336., Mihály 1337. *Sámolykesziben* Miklós 1332., Marczel 1333—4., Benedek 1335. *Szintén* Péter, 1337. (egyúttal Szent-Bereczk kis fakápolnájának papja). *Tamádon* István 1332—6. *Tamászon* (az akkor szintén Zarándhoz számított Tamáshidától délre) Péter 1332. és 1335. *Vadászon* György (21 garas pápai tized alapján e vidék legmódosabb plébánosa) 1332—7. *Váraskesziben* Marczel 1332., Miklós 1333—7. *Zerénden* (a mai Nagy-Zerinden) Miklós 1332—7.

A főesperesség 44 plébániájából tehát 20 a mai Arad területén esett s ezeknek 33 plébánosát ismerjük név szerént.

Egyéb főesperességekben. A főesperességek szélein levő néhány plébánia idővel politikai tekintetben oly vármegyékhez került, melyeket eredetileg nem érintett az illető esperesség egyházi hatósága. Ilyen volt a) a *marosontiúi főesperességben* az Aradhoz tartozó *Pécsk* (ma Pécska), melynek plébánosa 1335-ben Péter és *Basarág* (Bazarak), melynek plébánosa 1333-ban Póka s 1407-ben Szombathelyi András; továbbá *Kaszapereg*,

1) *Monum. Vat.* I. 5., 135. — 2) *Müncheni* okl. Gyulán, 501. sz. — 3) U.-o., 513. sz. — 4) *Szerényi* világosi papnak nevezi. L. »A világosvári pap áruháza« cz. cikkemet, *Alföld*, 1881., 292. sz. — 5) *Monum. Vat.* I. 5., 67. — 6) Böven lásd *Bunyitay*, A váradi püspökség története. III. kötet, XIV. könyv: A köleséri főesperesi kerület, 445—480. l., az illető betű alatt. A pápai tizedjegyzék e része: *Monum. Vat.* I. 1., 39—90. l.

melynek plébánosául 1486. Bacsányi Andrást ajánlják¹⁾. b) *A csanádi főesperességben* rendesen Csanádhoz, de 1463. és 1514. Aradhoz is számították *Nagyfalut*, melynek plébánosa 1333. Péter. c) *A temesközi főesperességben* a régi Arad legdélibb faluja *Kávás*, hol 1333-ban Demeter volt a plébános.

Mindent összevéve, a régi és mostani Arad területén a középkorból 97 (helyesebben 92) plébániát és 116 (111) plébánost ismerünk. A káplánok sorában csupán Künisch Mathesst, György brandenburgi örgróf udvari emberét emlegetik gyakran az 1514. évi források; 1421-ben Erdőhegyi Györgyöt szintén papnak írják²⁾, de nem mondják meg, hol paposkodott.

VII. Szerzetesrendek.

Benczés apátságok. 1) *Bizerei apátság*³⁾. A Bold. Szűzről elnevezve. A mai Glogovác helyén. Apátjai: Ismeretlen 1235. és 1322—23⁴⁾. *Miklós*, 1385—88⁵⁾. *Balázs*, 1428. jún. 15⁶⁾. *Antal*, 1471⁷⁾. *Mihály*, egyúttal aradi kanonok és főesperes, 1507. febr. 12⁸⁾. Ismeretlen 1514. és 1522⁹⁾. — Mintegy két század múlva, 1705-ben Kürtös András vízerei apát is aláírta a szécsényi confoederatiót¹⁰⁾. — 2) *Bulcsi apátság*¹¹⁾. Szintén a Bold. Szűzről nevezve. Névtelen apátja, 1235., a pécsváradi apáttal egyetemben a rendet reformáló madocsai capitulum generale egyik összehívója¹²⁾. 1233. apátja II. Endrétől 5000 kőst kapott¹³⁾. Ismeretlen apátja 1342-ben 10 frtot fizetett a garamelléki apátságnak némely monostor kijavítására¹⁴⁾. Apátja 1364. ellenemondott a kisalmási beigtatásnak¹⁵⁾. *Domokos* neve az általa 1368. öntött harangon¹⁶⁾ maradt fenn. *Bereczk*, «divina gratia favente abbas monasterii beatae virginis de Bulch»¹⁷⁾, 1390. szept. 21. némely hunyadmegyei falut zálogba adott Rápoltiéknak. 1498. ápr. 11. II. Ulászló a bulcsi apát kijelölésének jogát Corvin Jánosnak adta¹⁸⁾. Czimzetes apátjait 1732. óta ösmerjük¹⁹⁾. — 3) *A pankotiai apátság*²⁰⁾. Hasonlóképen a Bold. Szűzről elnevezve. Apátja már 1219. bíraskodott a pankotiaiak dolgában²¹⁾, — 1252. az apátnak Úriban volt birtoka²²⁾. Névszerént egyetlen apátját

1) *Bölöni-lt.* nro 3. D. és *Fábián*, I. 170., 253. — 2) *Dl.* 11158. — 3) Története: *Balássy*, M. Sion, VI. 336—350. *Rupp*, III. 66—68. *Pesty*, (Bizere és Zásty) Tört. Ért. 1883., 164. stb. — 4) *Balics*, II. 2., 203. és *Dl.* 22002. *Anjoukori* okm. II. 108—9. — 5) *Hazai okm.* VII. 419. *Fábián*, I. 237. *Adattár*, II. 183. — 6) *Fábián*, I. 233—4. *Adattár*, II. 215—6. — 7) *Dl.* 17208. — 8) *Hazai okm.* V. 401. *Békésm.* tört. évk. X. 30. — 9) *Müncheneri* iratok, rendezetlen csomag; Tört. Ért. 1883., 165. — 10) *Századok*, 1870., 340. l. — 11) Története: Tört. Adattár, II. 339—378. *Rupp*, III. 83—4. — 12) *Fejér*, III. 2., 25. — 13) *Knaus*, Monum. Strig. I. 294. — 14) *Fejér*, VIII. 4., 604. — 15) *Dl.* 29698. — 16) Most a temesvári seminarium tornyában. — 17) *Dl.* 29735. Rendesen Szent-Mártonról elnevezettnek tartják ez apátságot. Bereczk oklevele után többé nem lehet kétségünk a névre nézve. — 18) *Müncheneri* lt. XVIII. 135. — 19) *Adattár*, II. 344. — 20) *Fuxhoffer*, Monasteriologia. I. 228—9. *Czinár*, Monast. I. 291. Tört. Ért. 1885., 197—202. *Rupp*, III. 79—80. — 21) Ritus expl. ver. §. 46. — 22) *Árpádk.* új okm. VII. 338.

sem ösmerjük a középkorból. Az apátság címét 1713. Kozma Péter, 1762. Szentilonay József arbéi püspök, 1776. Scharlach Károly győri éneklő-kanonok, 1810—11. Marton Pál szombathelyi örkanonok, 1812. senki, 1821—4. Szuhányi X. Ferencz, 1825—9. senki, 1831—5. Hartmann Konstantin körmöczbányai alesperes és legújában Mayer Károly kassai éneklő-kanonok († 1890. jan. 29.) viselte¹⁾.

Ismeretlen rendű apátság volt az *eperjesi*. 1135., és 1233. említik²⁾, de apátjait sehol sem nevezik meg. 1569. már az ismeretlen rendűek közé sorolták³⁾.

Ágoston-rendiek. Szent-Ágoston szabályai szerint alakult augustinus prépostság⁴⁾ volt 1) *Dienesmonostorában*, a Szent-Lélek tiszteletére szentelve. Prépostjai: *Belus*, 1199.⁵⁾ Ismeretlen 1258., 1300. 1318.⁶⁾ *Pál*, a pápa káplánja, 1390. okt. 10.⁷⁾ Ekkor már nem a váradi, hanem az egri egyházmegyéhez tartozott. A szerzetes kanonokokat fekete öltönyük felett viselt fehér karingökről karingeseknek is nevezték⁸⁾. — 2) *Solymosvárban* Pál solymosi bán 1278-ban szintén ágostonrendieket telepített meg és számukra az ungmegyei Lipóczot, ménesi erdejét s néhány szöllejét, Kovászi (Kuçaci) és Beti két malmát és szöllejét adta, a tordai sóaknákból húzott tizeddel együtt⁹⁾. További sorsát egyáltalán nem ösmerjük.

Lovagrendek. 1) *A johanniták* monostora volt Tót (Thout, a mai Taucz), melynek egyházát III. Orbán pápa 1187. említi). — 2) *A templomosok* ternovai vagy csura-szombati konventje utóbb, úgy látszik, a johanniták kezeibe került.

Ismeretlen rendű monostorok. Néhány monostornak csak neve maradt reánk; azt sem tudjuk, apátságok, vagy prépostságok voltak-e s hogy milyen szerzetesrendhez tartoztak. Ilyenek: 1) *Ellősmonostora*. Romjai («Okkopvár») maig is láthatók Allios mellett. Nevét alapítójáról, Illésről vette. 1306—1326. a Szeri Póság birtoka. — 2) *Vizesmonostor*, ma Csanádban a vizesi puszta. Emlékét 1483-ból egy homo regius neve őrzi¹⁰⁾. — 3) *Monostor*, ma Temesben; neve 1285—1552. közt többször szerepel. A Csanád-nemzetség alapíthatta. — 4) *Monosior*, Kúvin és Kovaszincz

¹⁾ *Rupp*, III. 80. V. ö. Calend. Agriense, 1776. 36., 1810—1. 10., 1812., 1822—35. és 1888. — ²⁾ L. fentebb, a VI. fejezetben. — ³⁾ *Pásmány*, Acta et Decreta synodi 1629. Appendix, II. 107. Ott aparei apátság áll; s ezt (Balics, II. 2., 246.) az eperivel azonosítják. Az eperjesi apátság nevét s fekvését azonban az 1135. évi oklevelet átíró 1405. évi okírat (Dl. 31121.) kétségtelenné teszi. — ⁴⁾ *Balics* (II. 2., 290.), sőt *Bunyitay* is (II. 412—5.) az ismeretlen rendű (de valószínűen premontrei) prépostságok közé sorozza. VIII. Bonifác 1390. okt. 10. nyíltan mondja egy levelében (Monum. Vatic. I. 3., 67. l., 83. sz.) hogy Pál, dienesmonostori prépost »ordinis sancti Augustini« volt. — ⁵⁾ *Knaus*, Monum. Strig. I. 160. *Fejér*, II. 171. *Fábián*, I. 235. — ⁶⁾ Egy 1344.-i átírat említi a monostort. *Zichy*-okm. II. 131—2. V. ö. *Fejér*, III. 2. 439. *Árpádk.* okm. V. 246. *Bunyitay*, II. 413. *Balics*, II. 2., 291. — ⁷⁾ *Hon. Vat.* I. II., 67. — ⁸⁾ *Rupp* III. 81. — ⁹⁾ *Anjoukori* okm. I. 107—8., II. 259. »iuxta fluvium Tycie«. — ¹⁰⁾ Dl. 18791.

közt 1333 óta. — 5) *Monostorlaka* (a mai Mondorlak) neve csak 1561. fordul elő. — 6) *Monostor*, 1552-ben Rokszin és Csermő vidékén. Igen valószínű, hogy a Dienesmonostora közelében a «Barátok rétjén» levő zárdaromok helyét jelöli. — 7) *Monostor-völgye* «Valea monastiri» a neve Govosdián ma is egy völgynek. — 8) *Lippán* a Szűz Mária kolostorának testvérei 1528-ban Kalmár Miklóstól 3 frtot kaptak örökségben, 1536-ban pedig Szakács Mihály 4 frtot hagyott reájok¹⁾. A nép azonkívül még számos más helyen tartotta fenn egy-egy monostor emlékezetét, a nélkül, hogy e hagyományt megbízható adatokkal támogathatná. Így Ölvegyen, Siklón s párjával is Székudvaron. A Székudvar határában levő zárda alapítójának szelleme, a rege szerint, azzal áll bosszút, hogy a romok közelében elszunnyadtó éjjelenként megfordítja s lábaihoz teszi a párnát.

Ferenczrendi minoriták. A ferencziek az ú. n. kolduló barátok közé tartoztak, de magyar nemesek is szívesen állottak tagjai közé. A rend csak a XIII. század elején keletkezett; annál feltűnőbb, hogy Aradvármegyében azonnal találkozunk vele. 1) *A radnai konvent* ugyanis, ha tévedés nincs az oklevél keltezésében²⁾, már 1268-ban fennállott. Nem anachronismus tehát, ha Arany Jánosnál Pázmán lovag akként esküdözik a király előtt, hogy

»Azt az egyet uram király, a radnai szűzre!
Megölöm, ha ma jutok is a gyehenna-tűzre!«

Radna patronusát középkori vallásos énekek is említik. Hagyomány szerint³⁾ 1522. készült el a radnai kápolna s ennek első papja Jánics András «rác barát» (bosniai franciscanus) lett. A körülmények egybevetéséből azonban az tűnik ki, hogy a ferencziek ide végkép csak 1551. után telepedhettek át. Hiteles története csupán 1668. után kezdődik; a zárda maga 1730. keletkezett. 2) *Lippán* szent Lajos tiszteletére Károly-Róbert 1325. kezdett templomot és 1332. május 25-én kolostort építtetni. 1345., 1352. és 1359. években itt tartották a szűz Máriáról nevezett ferenczrendiek a maguk tartománygyűlését⁵⁾. Némelyek szerint Caesarini Julián bibornok 1444-ben, mások szerint V. Miklós pápa 1492-ben a minorita atyáktól elvette s helyettök a boszniai kapisztránrendű ferenczrendieket, vagy observáns-barátokat helyezte be⁶⁾. Ennek azonban nincs alapja, mert a fenmaradt oklevelek továbbra is Szent-Lajos ferenczrendi minoritáiról beszélnek. Lippa plébánosai valószínűleg ferenczrendiek voltak. A konventnek csak két guardiánját ösmerjük; 1) *Líppay* Ferenczet 1526-ból⁷⁾. 2) *Szegedy* Ferenczet 1551-ből⁸⁾.

1) *Újhelyi-lt.* III. 4. és XI. 21. — 2) *Fejér*, IV. 1., 480. és VII. 4., 77. V. ö. *Balics*, II. 2., 364. Mit sem tud róla a radnai Matricula I. kötete. — 3) *Dugonics*, Radnai történetek, 8—10. *Jajcs*, Gesch. des Gnadenbildes der Jungfrau zu Radna, 29. — 4) *Rupp*, III. 76. — 5) U.-o. és *Varga F.*, Természetvizsg. aradi nagygyűlése 1872-ben, 347. l. — 6) *Újhelyi-lt.* III. 15. — 7) Istvánfy-Vidovich, 343—4.

A konvent nem tartozott ugyan a hiteles helyek közé; mindamellett Keszy Balázs deák 1455. szept. 17. e konvent előtt tett végrendeletet s gvardiánjának külön pecsétje volt e körirattal: «S(IGILLVM) FR(AT)RIS QVARDIANI DE C(ON)-VENTV S(ANCTI) LVDOVICI.»¹⁾

Pálosok vagy paulinus remeték. Sarlós Boldogasszonyról nevezett *kalodvai konventjök*²⁾ a Maros egyik szigetén épült. 1308. és 1332. már szó van róla³⁾. 1458., 1519. közt ismételten említik ugyan az oklevelek a kalodai pálosokat, de csak egy priorjukat ismerjük, t. i. Frater *Mihályt* 1510-ből⁴⁾. *Lippa* mellett a pálosoknak Hunyadi János is emelt kolostort s ennek kertjét ő maga rendezte be⁵⁾.

A lippai konvent pecsétje.

Apácák. *Beghardok* vagy beguina-apácák laktak Lippán 1531-ben. Kápolnájuk szent Erzsébet tiszteletére épült⁶⁾. Hazánkban máshol — tudtomra — sehol sincs nyomuk. Apácákra emlékeztet a mai Új-Arad hajdani (már 1333-ból ismert) Apácza neve s a tauczi néphagyomány, mely az ottani (azelőtt durva nevű) Rózsahegyen kolostoruk romjait keresi.

Ezek szerint Aradmegyében és Zarándnak ma hozzátartozó részeiben a középkorból teljes hitelességgel 20 monostort s 11 szerzetfőnököt tudunk megnevezni.

VIII. Egyházi birtok.

Arról a földbirtokról, melyet az egyház magának Aradvármegyében szerzett, a 388—390. lapon lesz szó. Itt csak általában emlékezem meg az egyházi vagyon szerzésének és növelésének módjáról.

Gyarapodott az egyház 1) *kir. adomány útján*. Az aradi prépostságot maga II. Béla alapította s látta el vagyonnal, melyet utódai közül is többen szaporítottak. A lippai ferenczrendi zárdát szintén egy király,

1) A mellékelt ábra, eredeti nagyságban, egy 1526. évi oklevélről. *Újhelyi*-lt. III. 15. — 2) Története: *Ruff*, III, 71—3. — 3) U.-o., 71—2. *Kürsch*, A magyarországi pálosrend tört. (M. Állam, 1889. 201. sz.), alapítása évét e szerint hibásan teszi 1359-re, mikor csak újabb földeket kapott a rend nagy Lajostól. — 4) *Müncheni* lt. Brand, rlen íratok. — 5) *Szerényi*, 236—7. — 6) *Újhelyi*-lt. III. 4.

Károly-Róbert építtette s látta el javakkal. Mint láttuk, az egri, csanádi és váradi püspökségnek e részekből való jövedelmeit is külön királyi kiváltságok biztosították. Föld, vám, sójövedék és tehermentesítés a királyok adományainak fő tárgya. Az egri egyház zarándi népei pl. nem fizettek királyi adót; másrészt pedig az egyház saját bírósága alatt állottak, minek legrégebb példája (1217.) a pankotai apát bíráskodásának joga. Ha tehát megtörtént is, pl. II. Endre idejében, hogy az aradi egyház birtokait maga a király pusztíttatta, egészben véve a papok Aradban is a királyoknak köszönhettek legtöbbit. 2) *Magánosak adományai* szintén gyarapították az egyházat. Dienes és Illés urak monastorokat alapítottak; Csáky László erdélyi vajda ingyen ajándékozta vissza az aradi káptalannak a 2000 frtban elzálogosított Mikelakát; — 1457-ben a Keszy-család az aradi, 1471-ben pedig a csanádi káptalant ajándékozta meg gazdagon s végrendeleteikben egyes lippai stb. polgárok még a XVI. században is rendszeresen megemlékeztek az egyházzól. De elég példája van annak is, hogy világiak nevezetes károk okoztak a papbirtokosoknak, pl. a Laczkffyak, Petrovicsok stb. — 3) Szokásban voltak a *misealapítványok*. 1339-ben Kerekegyházy Laczk tett alapítványt a rokonai lelke üdvéért mondandó misékre¹⁾. Keszy Balázs 1471-ben számos aradi helységet örök alamizsnaképen a végből hagyott a csanádi káptalannak, hogy a káptalan a székesegyházban misét mondasson hétfőn az elhunytakért, kedden a bűnösökért, szerdán szent Balázs, csütörtökön Krisztus szent teste, pénteken Krisztus kínszenvedése és szombaton a Szűzanya tiszteletére. Ha a soros kanonok valamely misét elmúlasztana, első ízben kenyéren és vizen bőjtöljön, több napi múlasztásáért pedig összes jövedelmei megvonásával bűnhődjék. Ha a káptalan együttesen múlasztana, a püspök foglalja le és élvezze e javakat, míg hibáját jóvá nem teszi a káptalan. A püspököt viszont a kalocsai érsek ellenőrizze, ki a káptalant egyházi átokkal is szoríthassa kötelességeinek teljesítésére²⁾. 1528-ban Kalmár Miklós lippai polgár 15 forintot testált misékre és a szegényeknek³⁾. Ugyanakkor 3 frtot hagyott szent Lajos lippai egyházának és szerzeteseinek; szent István király templomának 10, a beghárd-apáczáknak 2, a Szent-Erzsébet-kápolnának 1, a Bold. Szűz Mária zárdájának 3, a Bold. Szűz Mária kalodvai remetéinek pedig 4 frtot rendelt. 1536-ban Szakács Mihály lippai polgár a pléb. templomnak, a Szent-Szűz zárdájának és szent Lajos kolostorának 4—4, a kórháznak pedig 2 frtot hagyott⁴⁾. 1457. január 16. Czibak Ozsvát öt aradi jószágot ajándékozott az aradi káptalannak a végből, hogy abból a főoltár előtt egy öröklámpát égessenek, s hogy hetenkint egyszor misét olvassanak Szűz Mária tiszteletére⁵⁾.

¹⁾ *Fejér*, VIII. 4., 400. 1412-ből X. 5., 373—6. Tört. *Adattár*, III. 341—3. —

²⁾ *Oltványi*, 47. *Adattár*, III. 345. — ³⁾ *Újhelyi-lt.* III. 4. — ⁴⁾ *U.-o.* XI. 23. — ⁵⁾ *Dl.* 29816. *Főútn*, I. 257—9. *Adattár*, II., 326. V. Lászlónak febr. 2-i átírata u.-o. II. 327.

A *kegyúri jogok* gyakorlása iránt is érdeklődtek a világi urak. 1258-ban a Becse-Gregorok már-már perdöntő párviadalra keltek a miatt, ki gyakorolja azt Dienesmonostorában¹⁾. 1318-ban ismét követelte e jogot a család egyik tagja, Leel mester²⁾. 1429. Zsigmond Maróthy Jánosnak a vadászí³⁾, 1444. Brankovics György Hunyadi Jánosnak a világosvári⁴⁾, 1457. Czibak Ozsvát az aradi káptalannak a kisaludí⁵⁾, 1479. Garay Jób Bánffyéknek a szádjai és váradjai uradalmat⁶⁾ a kegyúri jogokkal együtt engedte át. 1498-ban II. Ulászló a bulcsi apátság kegyuraságát azon címen adta Corvin Jánosnak, hogy ez apátság úgyis közel van az ő solymosi várához⁷⁾. A kegyúr figyelmébe ajánlta Ramocsaházy Albert Bacsányi Andrást, ki 1486. kaszaperegi plébános akart lenni; megjegyezte, hogy szüleivel együtt óhajt odamenni e pap s azonnal építéshez és javításokhoz akar fogni⁸⁾.

Maga a protestáns érzelmű Brandenbúrgi György még 1525-ben is gonddal gyakorolta zarándmegyei uradalmában a kegyúri jogokat. A plébánost a földesúr nevezte ki, de a püspök erősítette meg. 1407-ben Péter csanádi püspök⁹⁾ Andrást, Szombathelyi Illés fiát, kit Váraskeszi, Szádjai és Váradjai Lépes János az uradalmához tartozó Basarág nevű falunak szent Imre hg tiszteletére emelt egyháza plébánosává választott s erről és ellátásáról okíratot bocsátott ki, saját kérelmére állásában megerősítette s hatalmat adott neki, hogy a lelkiekben a plébániájának alávetett népet igazgassa¹⁰⁾.

Az egyházi tized és vám a nép állandó terhei közé tartozván, róla az adó rovatában volt szó¹¹⁾.

1) *Fejér*, IV. 2., 462. és VII. 4., 121. — 2) *Zichy-okm.* II. 131—2. — 3) *Dl.* 12085. 1461-ről v. ö. *Dl.* 15585. — 4) *Dl.* 13786. — 5) *Dl.* 29816. — 6) *Dl.* 18198. — 7) *Müncheni-lt.* XVIII. 135. — 8) *Fábián*, I. 170., 253. — 9) A csanádi schematismus szerint 1404—1423. közt Dósa volt a csanádi püspök. — 10) *Bölni-lt.* »1407. nro 3. D.« — 11) E könyv 171—2. lapján.

